

ROLUL DIRIJORULUI GAVRIIL MUSICESCU ÎN DINAMIZAREA MUZICII CORALE BĂNĂȚENE DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

Drd. Maria DUȚU (ENESCU)

maria.enescu86@e-uvt.ro

Universitatea de Vest din Timișoara

Abstract: Gavriil Musicescu, in addition to his prodigious activity in the field of choral music creation, had a rich conducting activity with various choral groups, among which the Metropolitan Choir of Iași played an important role.

With this ensemble he toured in many of the spaces inhabited by Romanians, such as: Banat, Transylvania, Bessarabia, etc. These moments of spreading the Romanian musical culture had important repercussions in the local musical environments, contribution to the dynamization of the zonal musical activities, to the awakening of the national consciousness of the Romanians from various provinces.

In the summer of 1890, the Metropolitan Choir of Iași led by Gavriil Musicescu performed an important tour in Lugoj. The program of Musicescu's Concert was structured in three distinct parts: religious choral pieces, solo program and choral works inspired by Romanian musical folklore.

The Lugoj tour had wide echoes among local musicians. Ion Vidu, then a modest teacher, attended the Conservatory of Iași for two years under the direct guidance of Musicescu. Also, Timotei Popovici from Banat attended the same Conservatory, under the auspices of the great musician from Iași.

In conclusion, the tour of the Metropolitan Choir from Iași contributed to the dynamization of the Banat musical activity, Gavriil Musicescu having an important role in the formation of some composers who will capitalize in their creations the local musical folklore.

Keywords: Gavriil Musicescu, Ion Vidu, Lugoj tour, musical folklore, Timotei Popovici.

Introducere

La sfârșitul secolului al XIX-lea, apariția lui Gavriil Musicescu (1847-1903) în peisajul muzical a fost una providențială, în sensul că a ridicat nivelul componistic și interpretativ al muzicii corale românești, punând bazele unor noi deschideri creative, valorificate în secolul XX.

Lucrarea de față reprezintă un demers justificat de faptul că Gavriil Musicescu, o personalitate pregnantă a muzicii românești corale de la

sfârșitul secolului al XIX-lea, nu a beneficiat, în cadrul muzicologiei românești, de o cercetare atentă pe parcursul secolului XX. Când totuși acest lucru s-a întâmplat nu erau condiții pentru a trata creația corală a acestuia la adevărata dimensiune, pentru că demersul a fost făcut în perioada comunistă, atunci când creația liturgică nu putea fi promovată în scrierile muzicologice.

Turneul din Banat al Corului Mitropolitan din Iași, dirijat de Gavriil Musicescu reprezintă un moment important pentru propagarea ideilor de unitate națională, cu ajutorul muzicii inspirată de creațiile muzicale populare și muzica de cult.

Gavriil Musicescu – personalitate marcantă a epocii sale

Gavriil Musicescu este fiu al localității Ismail din Basarabia, unde a primit primele taine ale învățaturii muzicale, pe care le continuă la Seminarul teologic din Huși, sub îndrumarea directorului instituției și viitor academician, Episcop Melchisedec Ștefănescu.

În deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea, se crease un curent în care tot mai mulți copii din Ismail plecau la Iași, pentru a urma cursurile Seminarului teologic de la Socola. La o vârstă fragedă, la numai 13 ani, Gavriil Musicescu a urmat și el acest drum.

După patru ani petrecuți la Seminarul din Huși, a urmat Conservatorul de Muzică din Iași, unde urmează studii de Armonie, Teorie-solfegiu, Violă și Canto.

Musicescu și-a îmbogățit experiența corală în cadrul Mitropoliei și Teatrului Național, în calitate de tenor. Competențele dobândite în domeniul coral trebuie să fi ajutat la formarea viitorului compozitor, acumulările din această perioadă contribuind la conturarea personalității muzicale a lui

Gavriil Musicescu, acesta profilându-se ca un compozitor de seamă al primelor generații de muzicieni care s-au remarcat în domeniul creației corale.

Musicescu obține prin concurs o Catedră de Muzică, în orașul său natal, Ismail și reușește să înființeze un cor care atrage atenția în epocă. „<<Conducătorul acestui cor – scrie acesta (G. Breazul) -, din simpla amoare a artei sale, este un june profesor de mult merit și prea cunoscător al profesiei sale. D. Musicescu, magistrul de cântare la seminarul din Ismail, conduce fără nici o remunerație, de mai mulți ani corul catedralei episcopale.>>⁷⁹

În această perioadă, lui Gavriil Musicescu i se deschid drumurile spre creația muzicală rusească, și implicit spre alte forme muzicale decât cele cu care era obișnuit, prin sprijinul protectorului său, Episcopul Melchisedec, care îi aduce diferite cărți de muzică din călătoriile sale în Rusia. Prin contactul cu creația corală rusească, preocupările și aspirațiile lui Musicescu capătă alte dimensiuni și ajunge la concluzia că se impune contactul cu un profesor din această Școală. Atenția lui este focalizată spre Iosif Hunke, profesor la Conservatorul din Sankt Petersburg cu care studiază în detaliu Compoziția și Istoria muzicii, între anii 1870 - 1872. În urma perseverenței sale în cadrul Conservatorului din Sankt Petersburg, beneficiază de o bursă de studii oferită de țarul Alexandru al II-lea.

În anul 1872, Musicescu se reîntoarce în țară, unde obține prin concurs postul catedrei de Armonie al Conservatorului din Iași, deși i se propusese să rămână la Sankt Petersburg ca dirijor al catedralei Sfântul Isaac. Comisia de examen formată din Eduard Wachmann, Alexandru

---

⁷⁹ *Ibidem*, p. 7, apud George Breazul.

Flechtenmacher și Ioan Cartu îi oferă lui Musicescu, la numai 25 de ani, o catedră la Conservatorul ieșean, deschizându-i drumul către Corul Mitropolitan din localitate, pe care îl conduce începând cu data de 15 ianuarie 1876, până în anul 1903.

Cursurile sale de inițiere în compoziție, deschid larg drumul spre o adevărată școală componistică și dirijorală la Iași, de această pregătire beneficiind o parte dintre marii compozitori ai generației viitoare: Titus Cerne. Alexandru Zirra, Teodor Teodorescu, Ion Vidu, Timotei Popovici etc.

Gavriil Musicescu - dirijorul

Gavriil Musicescu se angrenează într-o deosebită activitate dirijorală, la sfârșitul deceniului al șaselea al secolului al XIX-lea, funcționând și în calitate de profesor de muzică la Seminarul din Ismail, unde înființează un grup coral cu care își exersează și își perfecționează tehnica dirijorală și viziunea interpretativă asupra lucrărilor studiate, unde ia contact cu repertoriul muzical bisericesc rusesc.

Ajuns la Iași, Gavriil Musicescu începe reorganizarea corului mitropolitan pentru a-l aduce cât mai aproape de concepția lui și de a-l transforma în „organ propriu de interpretare muzicală”.⁸⁰ Unul din colaboratorii lui Musicescu descrie, în cuvinte simple, metoda de lucru folosită de acesta ca instructor și dirijor „<<ținuta maiestoasă și triumfătoare cu care el se impunea corului și publicului. În studierea bucăților, de fiecare partidă și în ansamblu, Musicescu era sever și demn, aspru de multe ori (rusește cum își ziceau între ei coriștii)...Ținea nemăsurat de mult la tact și la nuanțe; era în stare să se întoarcă de zece ori înapoi, dacă nu ieșea pianissimul așa cum îl dorea el, sau dacă crescendo-ul ori decrescendo-ul nu

---

⁸⁰ *Ibidem*, p. 8.

se făcea pe nesimțite, așa cum înțelegea el că -și au rost în cuprinsul bucății. Musicescu conducea corul mai mult cu ochii și cu expresia feței, decât cu mâna... Ochii lui însă, în care toți trebuiau să privească negreșit, aveau în ei farmecul disciplinei și al unității de execuție, iar încruntarea sprâncenelor ori încrețiturile și destinderea feței erau bagheta magică cu care Musicescu scotea din glasurile coriștilor acele nuanțe>>.”⁸¹

Într-un asemenea cadru, de o atmosferă caldă și disciplinată, acest cor a reușit să se impună și să cucerească sufletele publicului de pretutindeni.

Corul Mitropolitan sub conducerea lui Gavriil Musicescu, realizează, pe lângă activitățile cultice și o serie de concerte în Iași, precum și în alte zone locuite de români. Turneele sale s-au bucurat de un deosebit succes, atât în Moldova cât și în Transilvania, Banat sau Bucovina.

Turneul Corului Mitropolitan în Banat

Gavriil Musicescu organizează în vara anului 1890, o deplasare cu Corul Mitropolitan în Ardeal și Banat, această acțiune având un surprinzător răsunet în zonele vizitate, cu repercusiuni în viața muzicală și în special cea corală. Din Iași a plecat cu un cor de aproape 100 de persoane, pentru a transmite valorile muzicii bizantine și a cântecului popular românesc, în alte spații locuite de români. Corul lui Musicescu era format din voci bărbățești, soprana fiind susținut de copii.

Impresia cea mai puternică a fost lăsată de muzicianul ieșean în orașul Lugoj, localitate cu înclinații culturale, artistice și naționale, însuflețită în acel timp de marele naționalist Coriolan Brediceanu.

---

⁸¹*Ibidem*, p. 9.

„Hotărându-se de a concerta și în Banat, gândul său se îndreaptă spre Lugoj, unde se manifestase deja o frumoasă activitate muzicală și unde știa pe Vidu în fruntea reuniunii de cântări de acolo. Mai știa Musicescu, că intelectualii lugojeni, luptători naționali probați și înflăcărați, în frunte cu vestitul Coriolan Brediceanu, au valorificat întotdeauna cultul muzicii, creându-și cea dintâi și cea mai aleasă societate corală.”⁸²

Banatul a avut încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea o tradiție muzicală în privința cultivării muzicii corale, abordându-se un repertoriu alcătuit în cea mai mare parte din piese muzicale străine cu texte traduse în limba română. „Prin corurile sale întemeiate pe la 1840 Banatul de sigur că a avut și atunci o frumoasă tradiție muzicală și se pare că a fost chiar înaintemergător pe terenul cultivării muzicii corale.. Dar de și corurile bănățene au cântat dela început *numai românește*, totuși repertoriul lor era compus în cea mai mare parte din piese muzicale străine cu texte traduse pe românește sau din coruri compuse pe texte românești, dar cari de obicei erau lipsite de ceea ce înțelegem astăzi sub așa zisul *fond melodic specific românesc*. Prin cântecele sale atât atât de atrăgătoare ca *Foaie verde fir de nalbă*, *La bordeiu cu crucea 'naltă sau Nevasta care iubește ș.a.* G. Musicescu a arătat în chip neîndoielnic, că un cântec popular bine ales și bine armonizat se poate cânta în orice concert de elită și că, prin urmare, muzica populară românească are toate calitățile pentru a putea fi utilizată și prelucrată într-o formă superioară, cultă.”⁸³

Corul Mitropolitan a fost primit cu ospitalitate de către bănățeni, iar găzduirea gratuită a coriștilor în casele unor familii lugojene a însemnat realizarea unor contacte umane semnificative între români din provincii

---

⁸² Brediceanu, Tiberiu, în: Stoicescu, Ștefan – *Lui Gavriil Musicescu – Omagiu*, editat de Ștefan Stoicescu, dir. Corului soc. Gavriil Musicescu, Iași, 1934, p. 67.

⁸³ *Ibidem*, p. 33.

diferite, acest aspect contribuind la formarea unor legături interumane, cu consecințe în trezirea sentimentului că aparțin aceluiași neam, conducând la înfiriparea ideii de unire a tuturor românilor.

Musicescu a stat mai multe zile la Lugoj, fiind invitat cu Corul său la diverse Reuniuni de cântări și muzică din Lugoj.

Programul Concertelor lui Musicescu era structurat în trei părți distincte: piese corale religioase, program solistic și lucrări corale inspirate din folclorul muzical românesc, majoritatea creațiilor pentru cor aparținând marelui compozitor.

Repertoriul a fost ales cu grijă, creațiile inspirate din muzica populară românească entuziasmând auditoriul.

În Banat, Seminariile Teologice și Școlile Normale au pregătit cântăreți de strană, preoți și învățători care au condus la ridicarea nivelului cultural muzical din zonă. Concertele lui Musicescu, au avut un public bine pregătit în domeniul muzicii bisericești, acesta apreciind calitatea lucrărilor corale religioase dar și a celor naționale sau inspirate din folclor, care erau prime audiții pentru bănățeni. „Influența muzicii slave, care și în Banat se simte, n'a fost în detrimentul muzicii românești. Afinitatea armonică, pe alocuri rusească în muzica lui Muzicescu, iar sârbească în muzica bănățeană, a contribuit în cea mai mare măsură la dezvoltarea muzicii bisericești. Această afirmare constituie un capitol însemnat pentru problema muzicii lui Muzicescu din punct de vedere inițial. Rău fac toți aceia, cari nu pleacă dela Musicescu, când vor să documenteze existența muzicii noastre bisericești. Influența muzicii slave nu diminuează muzica marelui Muzicescu, după cum nici cântecele religioase ale maestrului Vidu, inspirate de cântecul de strană îndeobște cunoscut în înrudirea sa cu melodia sârbească, nu va putea detesta

vre-odată avântul muzical al Banatului în prima epocă de manifestare românească.”⁸⁴

Consecințe ale Turneului Corului Mitropolitan în Banat

Turneul de la Lugoj a avut ecouri ample în rândul muzicienilor locali. Ecoul cântecelor lui Musicescu a fost resimțit mai ales de către tânăra generație, lucrările cu caracter folcloric având un nivel creativ și interpretativ necunoscut până atunci.

În urma Turneului din Banat, reprezentanți de seamă ai muzicii naționale din zonă, au înțeles necesitatea de a fi oblăduiți de către Gavriil Musicescu.

Ion Vidu, care era un modest învățător, a urmat doi ani cursurile Conservatorului din Iași, sub directa îndrumare a lui Musicescu și a luat contact cu personalități marcante ale didacticii muzicale moldovene. Reîntors acasă, pune în practică ceea ce a învățat, culege folclor din zona Banatului și Ardealului, pe care îl valorifică în lucrări muzicale autentice, printre care amintesc: *Răsunetul de la Crișana, Ana Lugojana, Răsunetul Ardealului*, etc. care au intrat în repertoriul multor coruri românești.

O altă personalitate a locului, Timotei Popovici, cu o pregătire teologică, urmează cursurile de compoziție cu Gavriil Musicescu, la Conservatorul din Iași, între anii 1893-1895. Experiența muzicală câștigată în capitala Moldovei a făcut din Timotei Popovici, unul dintre compozitorii reprezentativi pentru muzica de cor din Banat.

---

⁸⁴ Barbu, Filaret, în: Stoicescu, Ștefan, *Lui Gavriil Musicescu - Omagiu*, editat de Ștefan Stoicescu, dir. Corului soc. Gavriil Musicescu, Iași, 1934, p. 37.

Creațiile corale ale lui Musicescu au contribuit semnificativ la dezvoltarea muzicii bisericești. Sub influența mentorului său, cântecele religioase ale lui Vidu, inspirate de cântecul de strană înrudit cu melodia sârbească, însuflețesc muzica bănățeană de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Creațiile lui Ion Vidu și Timotei Popovici se leagă de dinamizarea muzicii bănățene. Acești compozitori sunt doar două aspecte din repercusiunile pe care le-a avut Turneul Corului Mitropolitan din Iași, sub conducerea lui Gavriil Musicescu. Acesta a fost un deschizător de drumuri în creația corală românească și a avut o contribuție semnificativă în impunerea unor creații proprii în zona Banatului. *Liturghia* lui Musicescu, care a fost cântată pentru prima dată în Banat la Biserica greco-ortodoxă din Lugoj, de către Corul Mitropolitan, în anul 1890, a fost foarte apreciată pentru melodicitatea și înveșmântarea armonică. De aceea a fost pusă în studiu de către Ion Vidu la „Reuniunea română de cântări și muzică din Lugoj”, această Liturghie rămânând una dintre cele mai cunoscute și iubite cântări ale cultului ortodox din Lugoj.

Musicescu a scos la lumină frumuseți nemaiauzite în muzica românească de până la acea vreme. Cântecul popular a fost îmbrăcat într-o haină armonică deosebită, cu o interpretare de excepție, reper care a obligat celelalte coruri să cultive calitatea sonoră în actul interpretativ.

Gavriil Musicescu i-a inspirat pe bănățeni să valorifice doinele și cântecele din folclorul zonal, fiind totodată un catalizator al trezirii conștiinței naționale, prin interpretarea unor lucrări corale cu caracter patriotic. Prin aceste creații, Musicescu a reușit să trezească poporul nostru spiritul național și dorința de unire a românilor de pretutindeni.

Concluzie

Musicescu a fost un bun organizator, care a reușit să echilibreze vocile corale. Pe măsură ce vocile de copii se schimbau în voci bărbățești, compozitorul a ales să le înlocuiască cu voci feminine, până când s-a ajuns la dispariția vocilor copiilor din cor și realizarea corului mixt. Cu acest cor, reușește să interpreteze un impunător volum de prelucrări și compoziții proprii, pe lângă alte creații specifice spectacolelor corale din timpul său.

Ca dirijor, Musicescu s-a impus în fața corului și a publicului, lucrând fiecare piesă până la detaliu și găsind cele mai potrivite mijloace de exprimare muzicală pentru a ajunge la sufletul ascultătorilor. Întotdeauna avea o grijă deosebită pentru a menține o atmosferă corespunzătoare pentru coriști, pentru ca aceștia să performeze la nivelul cerințelor sale. În timp ce lucra cu corul găsea diferite versiuni interpretative, schimba surprinzător nuanțele sau tempo-ul, pentru ca vocile să fie pregătite pentru viziunea în care gândea lucrarea corală în momentul interpretării scenice.

Turneul corului lui Musicescu în Banat a avut urmări pozitive în activitatea muzicală a corurilor din zonă, în sensul alcătuirii unor repertorii bazate pe folclorul muzical local și pe muzica specifică bisericii noastre. În domeniul muzicii de cult compozitorii care au urmat calea lui Musicescu au găsit similitudini între influența muzicii slave rusești în Moldova și influența muzicii slave sârbești în Banat.

Gavriil Musicescu împreună cu alți compozitori români din această perioadă, au încercat să ofere în lucrările lor, soluții componistice care au creat premisele pentru formarea unei Școli naționale de muzică, bazată pe sursele de inspirație cu adevărat autentice, muzica populară și creația bizantină autohtonă. Cu ajutorul acestor compozitori mai mari sau mai mici, s-a format o bază solidă care a deschis drumul spre creații muzicale de

anvergură, care aveau dreptul de a fi promovate nu numai la nivel național, ci și de a se compara cu creații similare, la nivel european.

În concluzie, puternica personalitate a lui Gavriil Musicescu a marcat epoca sa nu numai prin ideile novatoare în privința armonizării melodiilor cu caracter folcloric, a tratării deosebite a muzicii bisericești și creativitatea în dezvoltarea muzicii naționale, patriotice ci și prin turneele pe care le-a întreprins în multe provincii românești, unde a interpretat lucrări proprii, care au contribuit la dinamizarea vieții muzicale locale, au reprezentat un model pentru grupurile corale și au fost un imbold pentru compozitorii locali de a-și desăvârși studiile muzicale.

References:

1. Breazul, George, *Gavriil Musicescu*, în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. I, Ediție îngrijită și prefațată de Vasile Tomescu, Editura muzicală, București, 1966.
2. Firca, Gheorghe, *Gavriil Musicescu - un clasic*, în: SCIA, tom 19, nr. 2, București, 1972.
3. Gheorghiu, Grigore, *Corul lui Musicescu*, Tipografia Viața Românească S.A., Iași, 1926.
4. Stoicescu, Ștefan, *Lui Gavriil Musicescu - Omagiu*, editat de Ștefan Stoicescu, dir. Corului soc. Gavriil Musicescu, Iași, 1934.
5. Vasile, Vasile, *Turneul Corului Mitropolitan din Iași în Banat și în Transilvania*, în: *Muzica*, serie nouă, An I, nr. 4 (4), București, octombrie - decembrie 1990.